ВІЗІТ У «ГЛЫБІНКУ»

Тры дні са Старшынёй Вярхоўнага Савета БССР

Вам ніколі не прыходзілася сустракаць прэзідэнтаў, прэм'ер-міністраў? Па кадрах тэлевізійных інфармацыйных праграм вы, напэўна, добра ўяўляеце сабе ўсю працэдуру такіх сустрэч: ганаровая світа, група ваенных, традыцыйны хлеб-соль, урачыстыя поціскі рук, рэпарцёры, паважны шлях да картэжу вымытых да люстранога бляску машын, імклівы палёт аўтамабіляў кавалькады ў загарадную рэзідэнцыю або лепшую гасцініцу...

Нядаўна мне таксама давялося сустракаць... Больш дакладна кажучы, воляй выпадку, прыйшлося стаць адзіным сустракаючым Старшыню Вярхоўнага Савета Беларускай ССР М. Дземянцея, які прыбыў для сустрэч з выбаршчыкамі ў Верхнядзвінскі раён Віцебшчыны. Можа быць каго-небудзь гэта і расчаруе, але ўсе пералічаныя ў першым абзацы атрыбуты адсутнічалі.

...Выконваючы службовае заданне, я прыбыў у Верхнядзвінск. Выходжу на вуліцу з райвыканкома і бачу: ціха падкатвае да пад'езда белая «Волга», у якой акрамя пасажыра і вадзіцеля больш нікога няма, адчыняюцца дзверы і выходзіць Мікалай Іванавіч, захінаючы на хаду полы паліто. Азіраюся — ні машын суправаджэння з мігалкамі, ні сустракаючых з хлебам-соллю.

Прызнацца, спачатку я проста разгубіўся і ляпнуў першае, што прыйшло ў галаву: «Ад імя прэсы вітаю вас, Мікалай Іванавіч! Там дзе вы — там і мы». Кіраўнік парламента падаў руку, поглядам ацаніў гэта «мы» ў адзіночным ліку і ўсміхнуўся. Відаць, было ад чаго.

Падымаемся ў кабінет да старшыні Савета, таксама дэпутата рэспубліканскага парламента У. Андрэйчанкі. Пасля звычайнага «добры дзень» пытанне: «На колькі назначана сустрэча з людзьмі?». На 16.00, да пачатку застаецца 15 мінут. «Можа, перакусіце з дарогі, бо чатыры гадзіны ў дарозе? — прапануе гаспадар. — Хаця б каву». «Дзякуй,—была ветлівая адмова, — спазняцца не будзем, потым паабедаем і павячэраем адразу». Вячэралі позна вечарам у гасцініцы, але ўжо ў другім райцэнтры. І так было заўсёды ў час візіту ў гэты паўночны азёрны край Беларусі, у глыбінку, як гавораць. І ні на адну сустрэчу з людзьмі Старшыня Вярхоўнага Савета не спазніўся — з раніцы да позняга вечара на «колах», без абедаў і перакусаў. У час пераездаў з месца на месца і адбылося гэта інтэрв'ю.

— Мікалай Іванавіч, у вас ёсць нямала магчымасцей данесці свае слова да людзей. Любы орган масавай інфармацыі прадаставіць свае старонкі і мікрафоны, варта толькі пажадаць. Што ж прымушае вас перасаджвацца з камфартабельнай «Волгі» ў дрогкі «Уазік» і ўхабістымі прасёлкамі прабірацца ў глыбінку, гадзінамі гутарыць з сялянамі, рабочымі?

— Вядзенне дзяржаўных спраў немагчыма без парады, падтрымкі народа. Тая заканатворчая дзейнасць, якой мы займаемся сёння ў парламенце, прадыктавана імкненнем змяніць жыццё да лепшага, дык трэба ж ведаць, што для людзей лепш.

Трэба прызнаць, што ў палacу пераўтварэнняў, названую перабудовай, мы ўвайшлі, як кажуць, «не ведаючы броду», без дакладнага плана рэалізацыі і ажыццяўлення задуманага. З парога пачалі палітычную рэформу, стварэнне новых гаспадарчых сувязей і, зразумела, сустрэліся з велізарнымі, непрадбачанымі цяжкасцямі, нарабілі памылак. А раз самі не ўсё прадумалі наперад, то і людзям не змаглі як трэба растлумачыць сутнасць гэтых працэсаў, іх канчатковую мэту.

— Вы яе бачыце?

— Я глыбока перакананы: галоўная мэта перабудовы — дапамагчы раскрыць здольнасці чалавека, каб кожны мог у меру свайго таленту ствараць даброты для сябе. Грамадства, якое складаецца з такіх людзей, будзе працвітаць. Дзейнасць нашага парламента і накіравана на прыняцце заканатворчых актаў, якія гарантуюць такія магчымасці, але пакуль новыя законы яшчэ зусім «цепленькія», не «абкатаныя ў палявых умовах». Таму мне і патрэбны гэтыя сустрэчы ў глыбінцы, каб лепш зразумець, што задавальняе людзей, а да чаго яны адчуваюць недавер'е.

— Дык што застаецца ў дэпутацкім блакноце, трансфармуецца ў заканадаўчыя акты?

— Пасля кожнай паездкі я сістэматызую і аналізую свае заметкі. З першага дня маёй дэпутацкай дзейнасці накапілася ўжо некалькі запісных кніжак. Усе запісы ў іх я памячаю па значнасці: вось гэта — пытанні мясцовага значэння, гэта — рэспубліканскага, саюзнага. Вырашэнне аднаго залежыць ад чыста тэхнічнага боку, для другога неабходна ўдасканаленне законаў. Такая сістэма дазваляе лепш бачыць плюсы і мінусы пры падрыхтоўцы чарговага дакумента. Напрыклад, мы прынялі надзвычай закон «Кодэкс Беларускай ССР аб зямлі». Яго з'яўленне прадыктавана неабходнасцю як мага хутчэй вырашыць харчовую праблему. А гэта магчыма толькі пры ліквідацыі манаполіі на землеўладанне, пераходзе да многаўкладнай эканомікі ў аграрным сектары і г. д. «Кодэкс...» прадугледжвае гэта. Зямлю можа атрымаць любы жадаючы. Бясплатна. У пажыццёвае валоданне зямлёй. Можна атрымаць і пазыку да 150 тысяч рублёў. Здавалася б, чаго яшчэ. Але ўжо сёння відаць, і падказалі гэта людзі, што ў развіццё гэтага дакумента запатрабуецца прыняцце рада дадатковых нарматыўных актаў, якія рэгулююць парадак плацяжоў за зямлю, зацвярджэння асноўных палажэнняў землеўпарадкавання, вядзення зямельнага кадастра, механізма выяўлення нерацыянальнага выкарыстання зямель і г. д. Значыць, прыйдзецца выносіць новыя праблемы селяніна на абмеркаванне парламента.

У няхітрых жыццёвых пытаннях — бясконцая народная мудрасць. Няхай простая, у неадшліфаваным выглядзе, але ж галоўнае — ідэя, якую трэба пастарацца ўбачыць. Вось скардзіцца жанчына, што пры выездзе ў суседнюю рэспубліку на таможным пункце малады сяржант міліцыі груба абышоўся з ёй, раскідаў усё, у тым ліку і асабістыя рэчы. Чаму, хто даў яму права? А ў другой таксама крыўда: хацела круг дамашняй каўбасы сыну ў армію пасылкай адправіць — на пошце не прынялі. Так і паяўляюцца запісы ў блакноце. Бо закон аб абароне спажывецкага рынку рэспублікі накіраваны на барацьбу са спекулянтамі, а не з усімі запар. Не павінна быць такіх грубых перагібаў. Абавязкова звяжуся з міністрамі сувязі і ўнутраных спраў — такое бюракратызм... такое букваедства недапушчальна. Так што вось яна — людская падказка.

— Вы, як правіла, спяшаецеся пабываць не ў перадавых гаспадарках, а ў тых, дзе яшчэ не ўсё добра. Але ж у іх і пытанні больш вострыя, і «пад дых», што называецца, імкнуцца, а пасля гарачых славесных баталій развітваецеся як сябры. Што выручае?

— Шчырая адкрытасць з людзьмі. Іх нельга вадзіць кругом і навокал. І калі не можаш дапамагчы — так і гавары.

Мой працоўны стаж 40 гадоў. І ў зносінах з людзьмі я заўсёды стараўся зразумець чалавека, запомніць яго, прыняць удзел у яго праблемах. Увага і надае яму ўпэўненасць. Вось тады і заканчваюцца вострыя дыскусіі на больш-менш аптымістычнай ноце.

У рэспубліцы адна трэць моцных гаспадарак, у якіх дастаткова развітая матэрыяльна-тэхнічная база. Яны маюць прыбытак, у іх нядрэнная аплата працы. Але ёсць і трэць слабых, якія ледзь зводзяць канцы з канцамі. Іх наведванне дае магчымасць лепш зразумець, што яшчэ трэба зрабіць. На апошняй сесіі мы прынялі Закон «Аб прыярытэтным сацыяльна - эканамічным развіцці вёскі і аграпрамысловага комплексу». Хаця я лічу, што гэта занадта гучна сказана — «прыярытэт». Трэба проста стварыць нармальныя ўмовы для развіцця гэтай галіны. І цэлы рад законаў 3-й сесіі напрамую або ўскосна накіраваны на гэта.

— Мне здалося, што вам задаюць нямала пытанняў асабістага характару, абсалютная большасць з іх — кампетэнцыя мясцовых органаў улады. Такое ўражанне, што спробы мясцовых улад частку праблем перакласці на іншыя, больш «дужыя» плечы так і не зжыты да канца.

— Па-першае, у народзе моцнае павер'е: звярнуся непасрэдна да першай асобы — імгненна вырашацца мае бяды. Напрыклад, жанчына просіць перавесці яе сына з туркменскай граніцы на службу ў Беларусь. Мясцовыя органы ўлады, маўляў, ёй дапамагчы не могуць, значыць, мне вырашаць гэта пытанне. Але ж і я не магу ёй даць адназначны адказ, не мая кампетэнцыя. Ёй неабходна звярнуцца ў ваенкамат, абгрунтаваць сваю просьбу, і, калі яна законная, з ваенкомам не прыняў у ёй удзел, тады можна і народнага дэпутата падключыць.

І другое, такія рэчы могуць выбаршчыкам і ў мясцовым Савеце растлумачыць. Але няўважлівасць, паспешнасць, адсутнасць спагадлівасці, належнай культуры адштурхоўваюць людзей. Калі не можаш сам дапамагчы — парай, як зрабіць, для гэтага цябе ж і выбралі. Памятаеце, на адным з прыёмаў звярталася пагарэлец: дома няма, сям'я сем чалавек, маленькія дзеці, на прадпрыемстве, дзе працуе, — чацвёрты на чарзе. Можна вырашыць пытанне? Вядома, але цягнуць. Звярталася ў выканком — і там валакіта. І страчваецца ў чалавека вера ў савецкую ўладу.

Трэба вучыцца ўладу ўжываць. Узяць, напрыклад, прэзідэнцкі 5-працэнтны падатак на пакупкі. Нават работнікі выканкомаў часта не могуць растлумачыць, куды ідуць гэтыя грошы. А ў сувязі з тым, што эканамічная сітуацыя ў рэспубліцы ўскладнена чар-

(Заканчэнне на 2-й стар.).

ПРЭЗІДЭНЦКАЯ БІБЛІЯТЭКА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

нобыльскімі бедамі, мы настаялі на тым, што ўсёй сумай гэтага падатку будзем распараджацца самі. А асабіста я лічу, што кожны раён мае права пакінуць гэтыя грошы ў сябе, выкарыстоўваць на патрэбы сваіх жыхароў: пабудаваць бальніцу, школу, сталыён. Будзе мала — падумай, як папоўніць раённы бюджэт, спатрэбіцца—увядзі свой дадатковы падатак, скажам, на дарогі, ды толкам растлумач людзям, навошта ён патрэбны. Дарэчы, закон «аб мясцовым самакіраванні і мясцовай гаспадарцы ў Беларускай ССР» прадастаўляе такое права. Выкарыстоўвай яго.

У гэтым плане мне імпануе кемлівасць старшыні Полацкага райсавета У. Сінякова. Усяго толькі два гады, як Уладзімір Яўцехавіч узначаліў раённую ўладу. І, заўважце, ніколі ні аб чым не прасіў. Я, напрыклад, добра памятаю, якія дарогі былі ў раёне, а што такое добрая дарога для сельскага жыхара, тлумачыць не трэба. Цяпер у раёне 18 асфальтавых цэхаў. За два гады добраўпарадкавана больш за сотню населеных пунктаў. Ужо і суседзям дапамагаюць. А бюджэт у раёне таксама не рызінавы.

Сесіі райсавета яны не ў зале пасяджэнняў праводзяць, а, як правіла, прыязджаюць у гаспадарку: як тут у вас, у чым праблемы? План мерапрыемстваў складуць, і не пад сукно яго, а кожнаму адказнаму асабіста ў рукі, і спытаць за выкананне не забудуць. Пры такім падыходзе — кожная капейка на рахунку.

А бывае і наадварот. Прыходзіш на прадпрыемства і атрымліваеш пытанне ў лоб: «Калі ў нас план тэхнічнага пераўзбраення паявіцца?». Даруйце, я ці што яго павінен вам складаць? Падрыхтуйце самі, а я, калі спатрэбіцца, як народны дэпутат пастараюся дапамагчы ў яго рэалізацыі.

Бяда не толькі ва ўтрыманстве, бяда ў тым, што мы адвыклі самастойна думаць, прымаць рашэнні. Можна колькі хочаш ствараць добрых законаў, але яны не пачнуць працаваць пакуль людзі не зразумеюць, што іх дабрабыт залежыць ад іх саміх. Ва ўмовах рынку ніякі добры дзядзька не дапаможа.

У нас у рэспубліцы велізарны дэпутацкі корпус. Разам з сельскімі Саветамі ў ім больш як 48 тысяч дэпутатаў — вялікая сіла. Але агульны ККД іх дзейнасці пакуль што невысокі. На мой погляд, сёння галоўнае — аб'яднаць намаганні дэпутатаў усіх узроўняў на кантроль за выкананнем уведзеных у дзеянне законаў. Мы павінны дабівацца, каб усе нарматыўныя акты працавалі на карысць грамадства, на перабудову. Інакш грош цана і нам, і нашым дыскусіям, і тым законам, якія прыняты ўжо, і якія трэба будзе прымаць.

— Мікалай Іванавіч, два тыдні адзін на адзін з выбаршчыкамі, уражанняў, зразумела, многа, але калі выбраць адно — галоўнае, што запомнілася?

— Як бы ні было дрэнна, людзі спадзяюцца і вераць, што тыя працэсы, якія ідуць у грамадстве, павінны прынесці карысць, змяненні да лепшага абавязкова наступяць. Поўнага расчаравання я не ўбачыў.

— Але ж ёсць і разупэўненыя, раззлаваныя...

— У перабудову ўступілі розныя людзі, з рознымі намерамі. Але я глыбока перакананы — няма варожасці паміж народамі, ёсць празмерныя амбіцыі палітыканаў. І прапановы раздзяліцца, разбегчыся па нацыянальных кватэрах яўна спекуляцыйныя. Узяць, напрыклад, наш Наваполацк. У 1958 годзе вырас першы дом, а цяпер у горадзе 100 тысяч насельніцтва. Будавалі ўсім Саюзам і жывуць у ім людзі ўсіх нацыянальнасцей. Як, паўстае пытанне, раздзяліць нажытае? З-за вайны законаў, «непрымірымасці» асобных палітыканаў і прападае ў людзей упэўненасць у заўтрашнім дні. Яны не ведаюць, што іх чакае. Але пераломабавязкова надыдзе, народ разбярэцца: хто ёсць хто.

— І ў нашым Вярхоўным Савеце няма згоды. На кожнай сустрэчы выбаршчыкі праяўлялі заклапочанасць унутранай атмасферай у парламенце. Помніце: «З-за вашай сваркі і нам тут няёмка — памірыцеся». Ці магчыма, з вашага пункту гледжання, кансалідацыя ў гэты нялёгкі час розных парламенцкіх груп і фракцый і ці патрэбна яна? Можа, у процістаянні лепш выкрышталізоўваецца ісціна?

— Я прызнаю не штучнае процістаянне — маўляў, мы супраць, таму, што гэта прапануеце вы — а канструктыўную апазіцыю, дзеянні якой накіраваны на стварэнне. Дэструктыўная апазіцыя не патрэбна ні парламенту, ні народу. А такія сілы ў нашым Вярхоўным Савеце ёсць. Але іх дзейнасць рана або позна скончыцца бясслаўна. Яны самі разбураюць сябе.

Асабіста мне не падабаюцца спробы ўтварэння ў нашым Вярхоўным Савеце розных апазіцыйных груп. Чым іх больш — тым менш карысці. Так, патрэбны гарачыя спрэчкі ў час падрыхтоўкі заканадаўчых актаў, каб забяспечыць іх больш высокую якасць. Што ж датычыць процістаяння на ідэалагічнай аснове, калі забываюцца клопаты аб дабрабыце народа, — гэта бязглузды і бескарысны занятак.

— Калі б Вярхоўны Савет быў не такім шматлікім, працаваў поўнасцю на прафесіянальнай аснове, карысці было б больш?

— Так, я перакананы ў гэтым з першага дня работы ў парламенце. Прымаць рашэнні павінны выключна прафесіяналы. Успомніце, у канцы трэцяй сесіі ўжо не хапала кворуму для пленарных пасяджэнняў. Многія дэпутаты, асабліва гаспадарчыя кіраўнікі, проста не могуць у гэты цяжкі час пакінуць свае працоўныя калектывы. Сёння многія гэта зразумелі і згодны, што для больш эфектыўнай работы дастаткова 120—160 народных выбраннікаў, якія пастаянна працавалі б у Вярхоўным Савеце ўсё скліканне.

Але неабходна ўлічыць, што мы толькі пачалі праходзіць практыку парламенцкай работы. У тым ліку і выбаршчыкі, якія павінны выбраць дэпутата, здольнага займацца заканатворчай дзейнасцю. На папярэдніх выбарах гэта ўдалося далёка не ва ўсіх акругах. Маё перакананне — дзяржаўны чалавек павінен мець вопыт работы ў Саветах больш нізкага ўзроўню (у міжнароднай практыцы гэта правіла няўхільна захоўваецца), перад тым, як ён прыйдзе ў Вярхоўны. Выключэнні, вядома, бываюць, але вельмі рэдка.

У наш Вярхоўны Савет гэтага склікання многія прайшлі на хвалі папулізму, умеючы прыгожа гаварыць, выкарыстоўваючы сітуацыю ў грамадстве. Я ведаю і бачу такіх людзей. Ім сёння вельмі цяжка. Бо раней як было? Законы рыхтуюць юрысты, а дэпутаты іх зацвярджаюць. Цяпер сітуацыя іншая. Народным выбраннікам прыходзіцца іх пісаць самім, аддаючы на кансультацыю экспертам. І нярэдка ў сілу сваёй некампетэнтнасці парламентарыі не ў стане ўлічыць карысныя парады. Маўляў, тое, што прыдумана мною — правільнае. Пераканаць іх у адваротным бывае вельмі цяжка.

— Вашы адносіны да прэзідэнцтва. Неабходна яно ў рэспубліцы ці не, чаму?

— Калі ў нас будзе федэрацыя дзяржаў, я лічу, для паспяховага развіцця дэмакратычных працэсаў неабходна, каб у рэспубліцы працаваў калектыўны орган, якім з'яўляецца Прэзідыум Вярхоўнага Савета. Ад гэтага будзе больш карысці, чым калі б мы вырашылі перадаць уладу ў адны рукі. Мы, як я заўважаю, спяшаемся напладзіць як мага больш прэзідэнтаў, вялікіх і маленькіх, хоць не да канца яшчэ выкарыстаны, падкрэсліваю, магчымасці калектыўных органаў улады. І, на мой погляд, у краіне дастаткова аднаго прэзідэнта.

— Адбыўся візіт у Беларусь Прэзідэнта краіны. М. Гарбачоў абяцаў сваё садзейнічанне ў вырашэнні чарнобыльскіх праблем. Грошы нам як быццам бы дадуць, але пытанне ў тым, як іх асвоіць? Хто дапаможа, у якой рэспубліцы цяпер без праблем?

— Дапамога ад Саюза нам патрэбна. Неабходна аснасціць нашы медыцынскія ўстановы высакакласнай апаратурай, гандлёвыя, перапрацоўчыя прадпрыемствы — неабходным абсталяваннем, у тым ліку тым, якое ў СССР не выпускаецца. Значыць, патрэбна валюта.

Што ж датычыць будаўніцтва жылля для перасяленцаў, то тут справы, разлічваць прыходзіцца на ўласныя сілы. Я думаю, што за два гады нам пад сілу вырашыць гэту праблему. Мы спынілі ўдзел у будаўніцтве розных «БАМаў», адазвалі беларускія будтрэсты з Цюмені, Арменіі. Але многа часу страцілі з-за адсутнасці праектнай дакументацыі, несвоечасова была праведзена работа па вызначэнню тэрыторый пад будаўніцтва. Людзі ратаваліся ад бяды паасобку. Цяпер разабраліся. Перасяляць будзем цэлымі калектывамі, сёлішча — кампактна.

— Але ўсё-такі засталося ўражанне, што Міхаіла Сяргеевіча хвалявалі не толькі чарнобыльскія справы. Патрэбна была спрыяльная аўдыторыя, у якой ён мог бы выказацца па іншых, палітычных пытаннях. І ён такую аўдыторыю знайшоў, выбраўшы для гэтага беларусаў.

— Мне няма неабходнасці пераконваць вас. Напомню, што М. Гарбачоў выканаў свой даўні абавязак перад рэспублікай. І я перакананы, што яго блізкае знаёмства з чарнобыльскімі бедамі пойдзе на карысць Беларусі. Не будзем забываць, што чарнобыльскія праблемы маюць саюзныя маштабы, і ва ўмовах палітычнай канфрантацыі іх не вырашыць. А гэта значыць, што нам, як паветра, неабходна моцная саюзная дзяржава, аб'яднанне ўсіх здаровых сіл грамадства. І дабіцца гэтай мэты можна толькі ў выпадку, калі ўдасца не дапусціць спаўзання на крайнія пазіцыі як управа, так і ўлева. Аб гэтым і гаварыў Прэзідэнт на сустрэчах з беларускім народам.

Але, ацэньваючы вынікі візіту, неабходна ўлічваць і яго, так сказаць, адваротны бок. У апошні час з'явілася нямала сцвярджэнняў, што ў палітычным кіраўніцтве краінай пачалося адступленне ад дэмакратызацыі ў бок дыктатуры. Помніце заяву аб адстаўцы Э. Шэварднадзе? Каманду Прэзідэнта пакінулі і іншыя з тых, з кім ён пачынаў. З'явіліся сумненні ў міжнародных палітыкаў і грамадскасці: а ці не адступае Гарбачоў, ці не адбываецца ў СССР перамена курсу. Патрэбен быў сур'ёзны адказ. Ад яго залежала і развіццё сумесных прадпрыемстваў, і інвестыцыйная палітыка, і шмат што іншае.

Аляксандр
КРЫЖАНОЎСКІ,
кар. БЕЛТА.

ПРЭЗІДЭНЦКАЯ БІБЛІЯТЭКА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

З поўным тэкстам дакумента можна азнаёміцца ў будынку бібліятэкі